

University of Groningen

The prize of neutrality

Welling, George Maria

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1998

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Welling, G. M. (1998). *The prize of neutrality: trade relations between Amsterdam and North America 1771-1817*. [Thesis fully internal (DIV), University of Groningen]. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

8 Nederlandse samenvatting

Een boek schrijven over twee zaken die schijnbaar zo ver van elkaar verwijderd zijn als geschiedenis en informatiekunde is niet eenvoudig. Een historicus wil een boek schrijven dat de lezer zo boeit dat hij vanzelf verder leest. Het aantal goed leesbare kwantitatieve historische studies is beperkt, hoewel er een aantal beroemde voorbeelden zijn. Daarnaast zijn er kwantitatieve studies die van grote invloed waren ondanks het feit dat ze niet prettig te lezen zijn. Ik verwacht niet, dat ik er in geslaagd ben een boek te schrijven dat de lezer van het begin tot het einde boeit. Een bron-analyse als dit boek wint altijd aan leesbaarheid door meer details en meer ondersteunend materiaal. De hoeveelheid achtergrond informatie om de gegevens in perspectief te plaatsen lijkt altijd wel te gering. Mijn doel was beide zijden van deze vorm van geschiedschrijving te belichten door zowel de onderzoeksmethoden als de resultaten van het onderzoek te presenteren. Een dergelijke aanpak levert hoogst zelden een “mooi leesboek” op. Het juiste evenwicht tussen methodologische discussie en het presenteren van onderzoeksresultaten is altijd moeilijk. Het feit dat de Havenboeken van de Heffing van het Paalgeld, de belangrijkste bron voor deze studie, meer informatie bieden over de Europese handel dan over de trans-Atlantische handel, waar de handel op Noord-Amerika, het uiteindelijke thema van dit boek, deel van uitmaakt, heeft hierbij niet bevorderlijk gewerkt. Toch waren er doorslaggevende redenen om de studie juist op die Noord-Amerikaanse trans-Atlantische handel te concentreren. De eerste en waarschijnlijk doorslaggevende reden is de enorme hoeveelheid gegevens die verwerkt zou moeten worden om de Europese handel van Amsterdam voor dezelfde periode te behandelen. Zelfs gebruikmakend van de in dit boek beschreven methoden om het invoer-proces te versnellen zou zo'n onderneming meer tijd vragen dan ik bereid was er aan te besteden. De barrière is niet zozeer de complexiteit van een dergelijk project, maar de benodigde tijd om alle onderzoeksresultaten in het juiste perspectief te plaatsen. Een computer-analyse van de Havenboeken van de Heffing van het Paalgeld biedt zowel de mogelijkheid voor een globale als een gedetailleerde aanpak. Ook voor een detailstudie over enkele goederen, zoals bijvoorbeeld wijn, hout of graan biedt deze bron een schat aan informatie. Eigenlijk kan de rijkdom aan informatie alleen vergeleken worden met die van een bron als de Deense Sonttol-registers, die voor zo vele studies het basismateriaal zijn geweest. Maar de resultaten van zulke detailstudies vragen een historisch kader om tot hun

recht te komen. Ooit was ik van plan de definitieve studie over Amsterdam's handel aan het einde van de achttiende eeuw te schrijven. Nu weet ik dat er minstens een team van historici nodig is om zo'n Hercules taak met succes af te ronden. Daarom heb ik mij beperkt tot een globale aanpak van juist dat deel van de Havenboeken van de Heffing van het Paalgeld, dat de meest gedetailleerde informatie biedt. De gegevens over de Europese handel van Amsterdam zijn in dit boek slechts bedoeld als decor voor de trans-Atlantische handel. De gedetailleerdheid van de digitale appendices moge andere historici het fundament leveren voor hun eigen onderzoeken. In de afgelopen jaren heb ik reeds een aantal onderzoekers laten delen in de rijkdom van deze bron in digitale vorm voor onderzoeken naar de handel in wijn, zijde en ijzeren potten. Voor wie over de meest basale computervaardigheden beschikt, is er veel te vinden ter ondersteuning van hun eigen studies in de appendices.

Heeres gaf al aan dat de Havenboeken van de Heffing van het Paalgeld in Amsterdam veel meer informatie zouden kunnen bieden dan de door hem gebruikte jaarafrekeningen van het Paalgeld. Hij beschikte echter niet over de mogelijkheden om een dergelijke analyse zelf uit te voeren. Een gezamenlijk uitgevoerde *pilot-study*, waarin de gegevens voor het jaar 1778 werden bewerkt, gaf een voorproefje van de problemen die overwonnen zouden moeten worden om deze rijke bron in zijn geheel te bewerken. Ook Snapper heeft met de hand enige tellingen over de havenboeken uitgevoerd. Hij stelde dat er een team van historici nodig zou zijn om alle informatie uit deze bron te putten. Ik heb mij als taak gesteld methoden te ontwikkelen die het onderzoekers mogelijk moeten maken dergelijke projecten aan te vangen. Daarnaast wilde ik aantonen dat een dergelijke onderneming zinnig werk voor een historicus is. Heeres schreef al dat Havenboeken van de Heffing van het Paalgeld vooral interessante nieuwe informatie zouden kunnen opleveren over de trans-Atlantische handel. De door hem bewerkte jaaropbrengsten van het Paalgeld, waarin een onderscheid werd gemaakt tussen de Europese handel en de West-Indische handel, vertoonden een toenemend belang van de West-Indische handel. Hoewel die delen van de Havenboeken van de Heffing van het Paalgeld, die de West-Indische handel betreffen niet die uitgebreide informatie over de scheepsladingen bevatten als de delen die de Europese handel beslaan, heb ik toch deze uitgekozen om de kern te vormen voor de historische analyse van deze studie,

8.1 Methodologie

De methoden die ik in deze studie gebruikt heb zijn niet nieuw. Het is de combinatie van alle onderdelen die volgens mij uniek is. Hier zal ik aandacht besteden aan twee aspecten van deze studie: het verzamelen van de gegevens en de analyse.

Een dergelijke hoeveelheid gegevens verzamelen, bewerken en analyseren zonder daarij gebruik te maken van computers is een onhaalbare kaart. Iedere keer dat ik vergelijkingen gemaakt heb met eerder gepubliceerde gegevens, zoals van Posthumus, Van Nierop, Oldewelt, Snapper en anderen, heb ik ook die gegevens geprepareerd voor computeranalyse en iedere keer viel me het me op dat hun analyses ernstige tekortkomingen vertoonden. Het geeft echter geen pas dit als een smet op het blazoen van deze eminente historici te beschouwen, want zij beschikten immers niet over de moderne hulpmiddelen waarover ik kon beschikken. De invoer in de computer van de gegevens van de Havenboeken van de Heffing van het Paalgeld was onderworpen aan strikte valuatie regels, aan *range checking*, controle achteraf, en andere methoden om de kwaliteit van de dataset zo goed mogelijk te garanderen. Toch blijken er zo nu en dan nog kleine onvolkomenheden in de dataset te zitten. Men kan eigenlijk alleen maar bewondering hebben voor de eerder genoemde historici die het moesten stellen zonder al deze hulpmiddelen.

Database management systemen bieden de mogelijkheid om de organisatie van de gegevens naar wens te veranderen. Een handmatige verwerking van gegevens is gedoemd vast te houden aan de aanvankelijk gekozen organisatie in het geval van grote hoeveelheden gegevens, alleen al vanwege benodigde tijd voor een reorganisatie. Een handmatige aanpak biedt één van tevoren vast gelegde toegang tot de gegevens, terwijl een goed gestructureerde database alle mogelijke benaderingen toestaat. Maar voordat je een database kunt gebruiken, zul je eerst de gegevens moeten invoeren.

8.1.1 Het invoer-proces

Over het algemeen hebben informatici niet de aandacht gegeven aan het invoer-proces dat dit verdient. In database-systemen zijn een aantal faciliteiten ingebouwd die de logische integriteit van de gegevens moeten garanderen, maar er zijn nauwelijks voorzieningen

getroffen om de invoersnelheid te verhogen en tegelijkertijd toch de kwaliteit van die invoer te garanderen. De verklaring hiervoor is, dat het invoerwerk meestal wordt uitgevoerd door de laag betaalde data-typisten. Voor het meeste historische onderzoek ligt dit echter geheel anders. Het lezen van historisch materiaal, zeker handschriften, vergt een gedegen opleiding. De overspannen verwachtingen die vele historici hebben van scanners en *Optical Character Recognition* zijn hieruit te verklaren. Ze hopen dat de computer in staat zal zijn dit vervelende werk over te nemen. Helaas zijn de resultaten van OCR met handschriften bedroevend, zeker als het gaat om oudere documenten die in nauwelijks gestandaardiseerde handschriften overgebleven zijn. In vele historische onderzoeksprojecten is het dus noodzakelijk hoog opgeleide werknemers het invoerwerk te laten verrichten. Vaak vormt dit een onoverkomelijke barrière voor zulke projecten. Data-input heeft immers geen wetenschappelijke status en het maken van een goede database levert weinige academisch krediet op. Het paradoxale doet zich voor dat de invoer die nodig is voor de analyse en vaak veel meer tijd kost dan de analyse nauwelijks gewaardeerd wordt, terwijl de analyse als echt wetenschappelijk werk wordt beschouwd.

Om het invoerproces zoveel mogelijk te versnellen heb ik gebruik gemaakt van een aantal vormen voor het genereren van standaard-waarden: *defaults*. Het mes sneed hierbij aan twee kanten: het invoertempo ging aanzienlijk omhoog, terwijl ook de mogelijkheid tot het maken van fouten beperkt werd. De algorithmes hiervoor maakten gebruik van hetgeen al ingevoerd was om *defaults* te genereren. Het hele invoerprogramma kreeg was een lerend systeem, dat een aantal kenmerken had die men normaal aan expertsystemen toeschrijft.

De eerste vorm van *default generation* noemen we *limited carry over*. Simpelweg komt het erop neer dat die gegevens, waarvan op basis van vooraf vastgelegde regels verwacht kan worden dat ze niet zullen veranderen, door de computer als *default* waarde gesuggereerd worden. In de meeste gevallen zijn de suggesties correct en kan het aantal toetsaanslagen dat nodig is om het gegeven in te voeren tot één beperkt blijven.

De tweede vorm van *default generation* was het gebruik maken van semi-statische keuzelijsten (*pick-lists*). Alleen voor die gegevensvelden waarvoor een dergelijke aanpak zinnig leek werd er gebruik gemaakt van deze techniek. Alle mogelijke verschillende waarden voor het veld werden in een tabel opgeslagen en dan als pick-list aangeboden bij de invoer. Gebruik makend van “aanwijzen en klikken” (*point and shoot*) werden de waarden

ingevoerd. Dit had twee voordelen: de keuzelijst hielp bij het herkennen van moeilijk leesbare stukken in de bron, terwijl het ook de mogelijkheid tot het maken van fouten beperkte, omdat alleen waarden die in de *pick-list* voorkwamen als geldige invoer werden geaccepteerd. In het geval van niet voorkomen in de lijst, moest er bewust gekozen worden deze waarden toe te voegen, of te zien dat de waarde niet correct was. Op deze manier was het mogelijk eventueel gemaakte fouten snel te corrigeren omdat deze systematisch waren.

Omdat de navigatie door lange *pick-lists* tijdrovend en complex kan zijn, heb ik het gebruik van keuzelijsten gecombineerd met twee andere technieken: *input completion by incremental matching* en *coded input*. *Input completion by incremental matching* gaat uit van het principe dat de computer bij ieder ingevoerde letter zoekt in een bestaand bestand naar de meest nabij waarde: deze wordt dan als *default* gesuggereerd. Bij iedere toetsaanslag wordt deze handeling weer uitgevoerd, totdat de juiste waarde gevonden is. Bepalend voor het succes van deze methode is of de woorden die ingevoerd moeten worden al vroeg van elkaar verschillen. Gemiddeld konden havennamen en productnamen gevonden worden binnen vier toetsaanslagen. Alleen voor namen die van het begin af grotendeels gelijk zijn - zoals bv. Christiansted een Christiansund - biedt deze aanpak weinig voordeel. Voor die gevallen heb ik gebruik gemaakt van *coded input*. Aan iedere waarde in de keuzelijst werd een code toegevoegd van maximaal drie letters. Vanaf dat ogenblik was het mogelijk om in plaats van de naam de code in te tikken, die het programma dan direct verving door de volledige vorm. Een voorwaarde hiervoor is, dat de data typist de meest voorkomende codes uit zijn hoofd kent. Daartegenover staat dat deze methode wel de grootste snelheidswinst bracht. Het bracht echter ook een mogelijkheid voor het maken van fouten binnen: je kunt een code intikken die wel in de lijst voorkomt, maar eigenlijk bij een andere naam hoort. Het programma zal dit als mogelijk correcte vorm accepteren. Door de volledige vorm direct op het scherm te brengen en pas na bevestiging de invoer te accepteren kon dit risico beperkt worden.

Ten slotte heb ik ook gebruik gemaakt van afhankelijkheden tussen verschillende gegevens. Omdat ik beschikte over de grondslag voor de Heffing van het Paalgeld kon ik het invoerprogramma de heffing laten berekenen, zodra het product en de hoeveelheid waren ingevoerd en in de meeste gevallen kon deze waarde dan direct geaccepteerd worden. Dat ging echter niet altijd. Omdat ik me voorgenomen had om een zo getrouw mogelijke digitale kopie van de bron te maken, moest ik rekenfouten in het origineel overnemen. Andere

afhankelijkheden tussen de gegevens waren minder strikt, maar boden toch mogelijkheden. Op basis van een statistische analyse van de invoer tot dan toe kun je *defaults* laten genereren. De meeste schepen die uit Noorwegen kwamen hadden als eerste gespecificeerde lading hout. In zo'n geval licht het voor de hand om voor een schip uit Noorwegen hout als default lading te suggereren. Hierbij dient echter wel opgemerkt te worden, dat je hier voorzichtig mee om moet gaan: incorrecte *default* waarden zijn buitengewoon irritant voor de invoerder.

Het genereren van goede *default* waarden kan de snelheid van het invoeren 65% verhogen, terwijl het tegelijkertijd zorgt voor het beperken van de mogelijkheden om fouten te maken. Als de computer te vaak verkeerde waarden suggereert, is het beter alleen valuaties uit te voeren om ergernis te voorkomen. De hier beschreven technieken voorkomen het gebruikelijke dilemma van de keuze tussen precisie en snelheid: sterker nog, ze garanderen een aanzienlijke verbetering in de betrouwbaarheid van de digitale transcriptie.

8.1.2 Data modeling

Het belang van *data modeling* heeft in de laatste jaren veel aandacht gekregen van de beperkte groep actieve computergebruikers onder de historici, met als hoogtepunt de aan dit thema gewijde conferentie van de Association for History and Computing in Moskou in 1996. De aanvaarding van het Relationele Model voor databases heeft geleid tot tal van min of meer gecompliceerde methoden voor data-modeling, die allemaal weer hun eigen grafiektaal hebben, die alleen voor echte technenuten te begrijpen is. Dit heeft geleid tot de creatie van databases die zo complex zijn, dat er uitgebreide scholing voor nodig is om er mee om te kunnen gaan. Één van de belangrijkste bestaansredenen voor al deze methoden is wens om redundantie in de opslag van gegevens te voorkomen. Redundantie leidt al te snel naar data-inconsistentie en dient dus voorkomen te worden. In het relationele model is de redundantie tot een absoluut minimum beperkt, maar is nog steeds aanwezig. Theoretisch is er echter geen enkel verschil tussen de bewaking van enkelvoudige redundantie en meervoudige redundantie. Daarom heb ik gekozen voor een methode die meervoudige redundantie toestaat en leidt tot aanzienlijk minder gecompliceerde databases. Deze methode -LOGIC- gaat uit van het idee dat iedere tabel volledige informatie dient te bevatten. Iedere tabel moet gebaseerd zijn op een structuur-zin, die bestaat uit een onderwerp, een gezegde en een aantal door *qualifiers*

verbonden zelfstandige naamwoorden. Deze methode vereenvoudigde het gebruik van de database en sloot aan bij mijn wens, dat de computer een hulpmiddel moet zijn voor de historicus en geen obstakel tussen hem en zijn gegevens. Dit eenvoudige model verdient, ongeacht zijn mogelijke theoretische tekortkomingen, meer aandacht, omdat het de onderzoeker toestaat vrijuit te experimenteren met zijn gegevens zonder een complete herscholing te hoeven ondergaan.

8.2 De Havenboeken van de Heffing van het Paalgeld

De basis voor dit onderzoeksproject zijn de Havenboeken van de Heffing van het Paalgeld te Amsterdam. Het Paalgeld werd geheven in alle havens rond de Zuiderzee op ladingen van schepen die via de zeegaten binnenvielen. Uit de opbrengst werden de kosten gedekt van het onderhoud van kustvuren en bakens, die dienden ter markering van ondiepten, zandbanken en andere obstakels. Van 1573 tot 1836 had de stad Enkhuizen de verantwoordelijkheid voor dit onderhoud en het recht deze heffing te innen. In 1838 nam de centrale overheid deze taak over en Enkhuizen verloor het recht Paalgeld te heffen. Het daadwerkelijke innen van de gelden was de taak van de verschillende Admiraliteiten, die ook zorg droegen voor het innen van een aantal andere heffingen, zoals de Convoyen en Licenten. Deze admiraliteiten produceerden jaarafrekeningen met daarin de volledige registratie van alle inkomende schepen gespecificeerd voor de datum van registratie van ieder schip, de naam van de schipper, een complete beschrijving van de lading, de haven van herkomst, alsmede de hoeveelheid paalgeld betaald voor ieder onderdeel van die lading. Voor de schepen komend uit trans-Atlantische regio's werd ook de naam van het schip vermeld. Deze registers zijn bewaard gebleven voor de jaren 1742, 1771-1836, met uitzondering voor de jaren 1810-1813 toen Nederland ingelijfd was bij Frankrijk en de inning gestaakt werd. In de registers werden met uitzondering van de Oost-Indië vaarders alle schepen geregistreerd. De schepen uit Oost-Indië betaalden een vaste afkoopsom per schip. De grondslag voor de heffing is vastgelegd in de "Observantie van den ontfangh van 't Paal-gelt". Dit was een lijst, waarin vastgelegd was hoeveel voor ieder ingevoerd goed aan Paalgeld betaald moest worden. De oudste lijst stamt van 1667 en in latere jaren is deze verschillende keren aangevuld, maar niet gewijzigd. Voor goederen die niet in de lijst voorkwamen werd 5 cent voor iedere 25 gulden waarde geheven,

met andere woorden een 0,2% heffing. Schepen aangeduid als komend uit West-Indië, waarmee bedoeld werd het totale gebied dat viel onder het monopolie van de West-Indische Compagnie, te weten het hele westelijk halfrond en de zuid-west kust van Afrika, werden afzonderlijk geregistreerd. Van deze schepen was er geen opgave van de lading, alleen van het totaal betaalde Paalgeld.

Ter verificatie heb ik de gegevens uit deze havenboeken vergeleken met gegevens uit een aantal andere bronnen voor het jaar 1778. De vergelijking met de Registers van het Buitenvuurgeld en de Registers van het Galjootsgeld - twee andere heffingen op inkomende scheepvaart - en met gegevens uit de Monsterrollen leidde tot de conclusie dat de gegevens uit de Havenboeken van de heffing van het Paalgeld zowel correct als volledig zijn. Ter controle op delen van de gegevens werden ook de Vonnissen van Averij Grosse, bevrachtingscontracten en scheepstijdingen gebruikt. Een poging tot volledige *record-linkage* van de gegevens uit al deze bronnen op basis van de naam van de schipper is slechts deels geslaagd. Al deze controles bevestigden de juistheid van de informatie uit de Havenboeken van de heffing van het Paalgeld. Daarbij moet echter opgemerkt worden, dat een deel van deze heffingen door dezelfde instantie werd gedaan, hetgeen de waarde van deze bevestiging weer ondergraaft. Grootschalige belastingontduiking was aan de orde van de dag in deze periode, en het is niet waarschijnlijk dat de paalgeldheffing hierop een uitzondering vormde.

Met behulp van de eerder beschreven technieken om het invoerproces te versnellen, heb ik de gegevens uit de havenboeken van de heffing van het paalgeld in hun geheel in de computer ingevoerd voor de jaren 1742, 1771-1787. Voor de jaren 1788-1817 heb ik alleen de gegevens over de *West-Indische* handel ingevoerd.

Het bewerken van de totale gegevens voor de periode van achttien jaar had twee bedoelingen: aan de ene kant als een controle mogelijkheid op oudere publicaties, ten tweede als kader voor de discussie over de trans-Atlantische handel. Het bewerken van de gegevens uit de paalgeld havenboeken was niet problematisch, met uitzondering van het correct identificeren van de vermelde havens. De resultaten van dit onderzoek heb ik vergeleken met eerder gepubliceerde jaarreeksen voor de jaren waarvoor er overlappingen waren. Uit deze vergelijking heb ik een correctie-formule ontwikkeld om deze jaarreeksen te kunnen gebruiken voor die jaren waarvoor er geen gegevens uit de paalgeld havenboeken voorhandig zijn. Een combinatie van deze gecorrigeerde jaarreeksen en de resultaten van de analyse van

de paalgeld havenboeken leidde tot een reconstructie van de hele achttiende eeuwse overzeese inkomende handel van Amsterdam. Op basis van de paalgeld havenboeken heb ik de waarde van de handel met verschillende regio's geschat. Het is op grond van deze analyse duidelijk, dat verreweg de meeste schepen die Amsterdam aandeden afkomstig waren uit het gebied rond Hamburg en Bremen, bekend als de Kleine Oost. Dit is de eerste keer dat de werkelijke omvang van deze handel beschreven is. De waarde van deze handel was zelden hoog. Een uitzondering op deze regel vormen jaren van oorlog, wanneer havens in dit gebied en met name Emden dienden als nieuwe thuishaven voor Amsterdamse schepen. Als tweede belangrijke handelspartner kwam het Baltische gebied, Rusland meegerekend. Traditioneel wordt deze handel als de *moeder negotie* aangeduid. In een paar jaar overtreft het aantal schepen afkomstig uit dit gebied zelfs dat van schepen komende uit de Kleine Oost. Wat betreft aantallen schepen kwam de Atlantische handel met Frankrijk, Engeland, Portugal en Spanje op de derde plaats. Maar in waarde was deze handel altijd veel belangrijker dan die met de Kleine Oost of het Oostzee-gebied. De zeer waardevolle handel met het Middellandse Zeegebied was nooit zeer omvangrijk, maar wel min of meer stabiel.

De Vierde Engelse Zeeoorlog van 1780 tot 1784 maakte een einde aan een periode van groei die rond 1770 begon. Na de oorlog was er een korte opleving rond 1790-1793. De periode van Franse overheersing bracht een gestage achteruitgang van de handel, met uitzondering van het vredesjaar 1802-1803. Napoleon's Continentale Stelsel veroorzaakte een bijna volledige verlamming van de handel, met een droevig dieptepunt in 1810 toen slechts 216 schepen Amsterdam aandeden. Voor de volgende drie jaar zijn er geen gegevens, maar vanaf 1814 was er een snel herstel van de handel, met name van de trans-Atlantische handel.

8.3 De trans-Atlantische handel van Amsterdam

Van de intercontinentale handel van Amsterdam hebben vele onderzoekers de meeste belangstelling gehad voor de handel op het Verre Oosten. Het verhaal van succes en ondergang van de Verenigde Oost-Indische Compagnie is dan ook fascinerend. Dit heeft echter wel geleid tot een onderwaardering van het belang van de trans-Atlantische handel. De weinig verheffende geschiedenis van de West-Indische Compagnie zal hieraan ook het nodige hebben bijgedragen. Toch moet ik op basis van de gegevens van de paalgeld havenboeken

concluderen dat de omvang van de trans-Atlantische handel de Oost-Indische verre overtrof. Hierbij dient opgemerkt te worden dat het de periode van neergang van de Oost-Indische Compagnie betreft. Maar op basis van de schattingen van de waarde van de handel, moet men concluderen dat de trans-Atlantische handel zeker aan het einde van de achttiende eeuw belangrijker was dan de handel met het Verre Oosten.

Gedurende de periode van onderzoek veranderde het karakter van de trans-Atlantische handel volkomen. De handel op de West-Indische eilanden, die gedurende de jaren van de Amerikaanse Revolutie zo buitengewoon winstgevend was, kwam de klap van de Vierde Engelse Zeeoorlog niet te boven. De handel met de Amerikaanse rebellen op St. Eustatius, die een van de oorzaken van die oorlog geweest, groeide na de oorlog. De handel met Suriname, Essequibo en Demerara groeide tot 1795, met uitzondering van de oorlogsjaren met Engeland. Na 1795 stort deze handel in: alleen in het vredesjaar 1802-1803 was er een korte opleving. Vanaf 1783, toen de Fransen hun West-Indische havens openstelden voor de Amerikanen, begon het verkeer met de Verenigde Staten te groeien. Na 1795 kwam deze handel zelfs in een hogere versnelling. Gedurende de hele periode was de handel met Midden-Amerika te verwaarlozen.

Na de Napoleontische tijd herleefde de handel met Suriname snel, evenals de handel met Noord Amerika. De handel op de West-Indische eilanden herstelde zich minder.

8.4 De vruchten van neutraliteit

Hoewel er al contacten waren in de koloniale periode begon de Amsterdamse handel met Noord Amerika pas werkelijk aanzienlijke vormen aan te nemen na de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog. De ontwikkeling van deze handel toont een omgekeerd beeld van de overige handel van Amsterdam in deze periode. Hoewel de handel nooit helemaal de hooggespannen verwachtingen, die de Amsterdamse kooplieden ervan hadden voor de Amerikaanse onafhankelijkheid, kon waarmaken, werd deze toch steeds belangrijker.

Vóór 1783 was de waarde van de ladingen die Amerikaanse schepen naar Amsterdam vervoerden gering. In deze periode zijn de aantallen schepen afkomstig uit Noordelijke en Zuidelijke havens van de Verenigde Staten ongeveer gelijk. De waarde van de ladingen van schepen uit Zuidelijke havens - waarschijnlijk tabak, rijst en indigo - was iets hoger dan die

van Noordelijke schepen. Na de opening van de Franse West-Indische havens voor de Amerikanen begint dit beeld te veranderen. Het aantal schepen afkomstig uit Noord-Amerika begint te stijgen, terwijl ook de gemiddelde waarde van de ladingen omhoog gaat. Na 1794, wanneer de Engelsen en Amerikanen hun geschillen hebben bijgelegd in *Jay's Treaty*, worden de Frans-Amerikaanse relaties minder soepel. Pas wanneer de verkoop van Louisiana door Napoleon aan de Verenigde Staten een definitief einde maakt aan de Franse dromen van een imperium in Noord Amerika herstellen deze zich. Vanaf 1800 zien we een snelle stijging van het aantal schepen in Amsterdam afkomstig uit de Verenigde Staten. Tussen 1805 en 1807 bereikt deze handel een piek, zowel in omvang als in waarde. Na 1807 is er een teruggang veroorzaakt door de door Jefferson opgelegde beperkende maatregelen voor de Amerikaanse handel, alsmede door de effecten van Napoleon's Continentaal Stelsel. In 1810 komt de handel vrijwel tot stilstand. Voor de volgende drie jaar zijn er geen gegevens voor handen in Nederland, maar Amerikaanse bronnen doen vermoeden dat niet alle verkeer tussen Amsterdam en de Verenigde Staten tot stilstand kwam. Na de Napoleontische tijd herstelde de handel zich snel, maar de hoogtepunten van het eerste decennium van de negentiende eeuw werden niet meer bereikt.

In de periode van groei veranderde het aandeel van Noordelijke en Zuidelijke havens in deze handel volkomen. Vooral New York en in mindere mate Baltimore en Philadelphia zijn de belangrijke partners van Amsterdam. Deze handel was voor het overgrote deel in handen van Amerikaanse schepen. De rol van Nederlandse schippers is vrijwel te verwaarlozen.

De verklaring van het succes van de handel van de Verenigde Staten met Amsterdam moet gezocht worden in de politieke ontwikkelingen. Gedurende de Onafhankelijkheidsoorlog hadden de Amerikanen neutrale vervoerders nodig om hen de goederen te leveren om de oorlog vol te kunnen houden. De kooplieden van de Republiek, waarvan de vreemde half democratische federale staatsvorm een bron van inspiratie was voor sommigen van de *founding fathers* van de Verenigde Staten, waren maar al te graag bereid om aan deze vraag te voldoen. De zeventiger jaren van de achttiende eeuw waren goed geweest voor de handel van Amsterdam en hadden de zelfbewustzijn van de kooplieden opgepept. Hun eenzijdige interpretatie van het begrip neutraliteit leidde uiteindelijk tot een botsing met Groot Brittannië, dat moeilijk openlijke steun aan rebellen kon tolereren van een mogendheid, die officieel een bondgenoot was. De Vierde Engelse Zeeoorlog was desastreus voor de

Hollandse handel.

Nadat de Engelsen en Amerikanen in 1783 de vrede tekenden, kozen de Amerikanen onmiddellijk voor een neutraliteitspolitiek. Toen Frankrijk - Amerika's beste bondgenoot tijdens de Onafhankelijkheidsoorlog - in 1793 Engeland de oorlog verklaarde, bracht Washington een officiële Declaratie van Neutraliteit uit. Hoewel zowel Engelsen als Fransen regelmatig Amerikaanse schepen oprachten, bood deze neutraliteitspolitiek de Amerikanen de mogelijkheid een groot deel van de West-Indische handel over te nemen en zelfs een rol te gaan spelen in de Europese kustvaart, omdat vrijwel alle Europese naties met elkaar in oorlog waren. Het feit dat in het jaar na de vrede van Amiens de Amerikanen deze positie weer even snel verloren, onderstreept het belang van de neutraliteitspolitiek voor het succes van hun handel.

Rond 1793 beschikten de Amerikanen over voldoende schepen om een aanzienlijke rol te spelen in de internationale handel. De politieke situatie bood de mogelijkheid zich aan alle oorlogvoerende Europese naties aan te bieden als neutrale vervoerders voor de volgende twintig jaar. Deze periode was lang genoeg om zich te vestigen als een van de belangrijkste maritieme mogendheden. Gedurende de Zevenjarige Oorlog hadden de Hollandse kooplieden de vruchten van de neutraliteitspolitiek kunnen plukken. De Republiek was echter niet in staat om deze gewapende neutraliteitspolitiek te handhaven toen Groot-Brittannië genoegdoening eiste. De Vierde Engelse Zee-oorlog reduceerde de Republiek tot een natie van minder maritiem belang. De oorlog van 1812 tussen Groot-Brittannië en de Verenigde Staten daarentegen toonde aan dat de Amerikanen wel in staat waren hun positie te handhaven. De afkondiging van de Monroe-doctrine was niets anders dan de bevestiging van een politiek die Amerikanen sinds 1783 gevoerd hadden.

In de discussies over de nieuwe grondwet van de Verenigde Staten werd het voorbeeld van de Republiek vaak genoemd. Aan de ene kant prees men het democratische karakter van de Republiek, maar aan de andere kant was de zwakte van het centrale gezag een afschrikwekkend voorbeeld van te ver doorgevoerd federalisme. Een voorbeeld van verstandige politiek, de neutraliteitspolitiek, werd wel overgenomen en vormde de solide basis voor de commerciële macht van de jonge Verenigde Staten.